

L'Institut, a partir d'aleshores, va necessitar un equip de correctors. Tractant-se d'una associació sense ànim de lucre, no es podia permetre de pagar correctors per a les seues publicacions, però tenia en el seu si persones prou aptes per a dur endavant aquestes tasques. O n'havia de tenir. En principi, de persones que dominassin formalment la llengua catalana no n'hi havia gaires. L'Institut podia comptar, evidentment, amb Marià Villangómez, que n'era com una mena de patriarca. Ell era el que en sabia, de llengua. I ja despuntaven alguns deixebles que també en tenien coneixement profund, en bona part gràcies a la tasca del mestre. Villangómez havia lluitat durament (de paraula i d'obra) perquè la tasca de Pompeu Fabra fos present a Eivissa com arreu del domini lingüístic. Temia profundament el secessionisme lingüístic i sempre es va escarrassar a evitar-lo. Per això, una certa elit intel·lectual de l'illa, ja al final del franquisme, tenia molt clar que la llengua era una, que necessitava un model unificat de català comú i que aquest model ja estava bastit sobre l'obra de Pompeu Fabra. I, per descomptat, que l'autoritat normativa era la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

Villangómez es va posar ben aviat al capdavant d'un equip de correctors, una part dels quals anaren aprenent els rudiments de la gramàtica catalana alhora que participaven en maratonianes sessions de correcció. N'hi havia de primera fornada, com Josep Marí o Enric Ribes, i de ràpidament incorporats, com Fina Matutes, Felip Cirer o Joan Cardona. I se n'hi anaren afegint d'altres que ara se'm faria llarg d'esmentar. I, amb el temps, ells mateixos han fet escola, amb persones més joves que han continuat, com diria el mestre de tots, amb la tasca i l'esperança.

Aquesta faceta de la tasca de Marià Villangómez ha passat desapercebuda. És conegut com a poeta, una mica com a assagista, molt poc com a autor teatral, de vegades com a traductor... però no l'he vist mai esmentat com a corrector. I, en canvi, ha estat no sols un corrector excel·lent, sinó un autèntic mestre de correctors, una persona capaç de fer equip. Valgui, doncs, la reivindicació d'aquest aspecte de l'obra de Villangómez per a reivindicar la tasca, absolutament imprescindible i sovint callada i poc coneguda, de tants i tants correctors que han contribuït a mantenir la dignitat de la llengua catalana. ♦

Les correctores i els correctors de l'Institut d'Estudis Catalans

JOSEP M. MESTRES I SÍLVIA LÓPEZ

Ens ha plagut d'intitular l'article d'aquesta manera per a remarcar el fet que, d'ençà dels anys noranta del segle passat, la gran majoria de les persones que duen a terme la revisió i l'edició lingüística i tipogràfica dels textos que publica l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) són dones. I aquest és un fet que no podem negligir a l'hora de parlar de la correcció de textos a l'IEC, per tal com, històricament, una majoria aclaparadora d'homes havien realitzat aquestes tasques a l'acadèmia de les ciències i les humanitats de Catalunya. De fet, tot i que l'IEC va disposar de correctors professionals des del mes de març del 1913, no fou fins al juny del 1932 que s'hi incorporà la primera dona (Rosalina Poch).

Un aspecte que hem de destacar a l'inici d'aquest article és que, sortosament, la correcció dels textos i de les publicacions de l'Institut ha estat duta a terme, fins ara, per més de tres-cents col·laboradors, majorment externs, els quals no podran ésser esmentats explícitament ací per manca d'espai disponible. Tanmateix, si us interessava d'ampliar i completar

la informació ací donada, podeu descarregar gratuïtament el llibre *Cent anys de correcció de textos i normalització a l'Institut d'Estudis Catalans (1907-2007)* i també podeu consultar l'espai web *Crítèria* (<http://criteria.espais.iec.cat>), creat i mantingut pels dos equips de correcció de què gaudeix l'IEC des de l'any 2007, en què es poden trobar tots els *correctors* que hi treballen presencialment i les *l·listes d'estudiants* que hi han desenvolupat pràctiques agrupats per universitats i estudis.

Dels primers temps de l'Institut només hem servat memòria d'una part petita de correctors, però sí que hi hem pogut reconèixer les persones que han tingut la màxima responsabilitat en la correcció de textos al llarg del temps, que són els que figuren en el quadre 1, ordenats cronològicament.

QUADRE 1. Caps i responsables professionals de les oficines i serveis de correcció de textos de l'Institut d'Estudis Catalans de tots els temps¹

Corrector o correctora	Període	Oficina, servei o secció
Emili Vallès i Vidal	1913-1916	Vocabulari Ortogràfic (1913-1915) Secció Ortogràfica (1915-1916)
Emili Guanyavents i Gener	1916-1939	Secció Ortogràfica (1916-1917) Oficines de Correcció d'Estil (1918) Oficina de Revisió d'Originals (1919-1931) Oficina de Correcció d'Originals (1932-1939)
Francesc Torres i Ferrer	1943-1944	[Secretaria General]
Josep Miracle i Montserrat	1944-1949	[Secretaria General]
Eduard Artells i Bover	1951-1971	[Secretaria General]
Josep Llobera i Ramon	1971-1988	[Secretaria General]
Josep M. Mestres i Serra	1991-2000	Servei de Correcció
Josep M. Mestres i Serra	2000-2002	Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics (primera etapa)
Sílvia López i Caballer	2000-2002	Servei de Correcció (dins el Departament de Producció Editorial)
Josep M. Mestres i Serra	2003-2007	Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics (segona etapa)
Josep M. Mestres i Serra	2007-	Servei de Correcció Lingüística
Sílvia López i Caballer	2007-	Unitat de Correcció (dins el Servei Editorial)

Pel que fa als correctors «històrics» (és a dir, els que hi van treballar fins al 1990), destaquem els següents:

• **Emili Vallès i Vidal** (1878-1950) era llicenciat en ciències fisicoquímiques i en ciències exactes, gramàtic i crític musical. Exercí de professor a l'Escola d'Arts i Oficis del districte V de Barcelona i també a l'Escola Normal de Mestres i l'any 1919 ingressà com a professor a l'Escola del Treball de

Barcelona (el 1929 n'obtingué la plaça oficialment).

1. Suposem que Francesc Torres i Josep Miracle eren considerats caps o responsables dels serveis de correcció de l'IEC (generalment unipersonals), però no en tenim constància documental; com tampoc no en tenim que Eduard Artells fos considerat d'aquesta manera des del mateix moment en què s'hi va reincorporar, per l'abril del 1951. Segurament, dels anys quaranta als anys setanta del segle passat feia més aviat aquesta funció el mateix secretari general, Ramon Aramon, del qual depenien orgànicament. D'altra banda, els òrgans entre claudàtors indiquen que el servei de correcció corresponent no tenia cap denominació específica, sinó que es trobava sota la jurisdicció directa de la Secretaria General.

Publicà diversos diccionaris, entre ells el *Pal-las. Diccionari català il·lustrat*, amb equivalències en anglès, espanyol i francès (1a ed., 1927; 3a ed., 1962), i el *Diccionari de barbarismes del català modern* (1930); juntament amb Artur Martorell, sota el pseudònim conjunt de Jeroni Marvà, publicà també diversos manuals de gramàtica, entre ells el *Curs superior de gramàtica catalana* (1932), obra de referència fins als anys vuitanta del segle passat per a la formació lingüística dels aspirants a correctors. S'incorporà a l'IEC el mes de març de 1913 com a «corrector de proves» únic de la institució arran de la publicació de les *Normes ortogràfiques*, càrrec en què es mantingué fins al 1916. Fou membre de la Societat Catalana d'Estudis Històrics i secretari redactor de la Secció de Ciències, càrrec que deixà en incorporar-se a la Secretaria de la Secció Filològica per tal de col·laborar amb les Oficines Lexicogràfiques en la redacció del *Diccionari general de la llengua catalana*, sota la direcció de Pompeu Fabra. És considerat el cap de correcció de l'IEC entre el 1913 i el 1916. Durant un quant temps, a cavall dels anys deu i els anys vint, fou el director de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, institució de Barcelona que havia estat fundada l'any 1909 per Francesca de Bonnemaïson.

• **Emili Guanyavents i Gener** (1860-1941), que signava inicialment amb el cognom *Guañabens* o *Guanyabens* fins que el normalitzà ortogràficament, era poeta i traductor; com a tipògraf, col·laborà amb el grup de L'Avenç. Va actualitzar obres dels escriptors Narcís Oller i Ignasi Iglésias. És l'autor de la lletra

oficial d'*Els segadors*, himne nacional de Catalunya. S'incorporà a l'IEC el mes de juny del 1915 en diferents responsabilitats i hi treballà formalment fins al 1939. És considerat el responsable de correcció de l'IEC entre el 1916 i el 1939.

• **Francesc Torres i Ferrer** (1876-1944) ingressà com a auxiliar de les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut, segurament per la tardor del 1912, per bé que no s'han conservat documents de pagament a l'Arxiu de l'IEC en què figuri aquesta persona, sinó des del mes de gener del 1913. Bon coneixedor de les principals llengües romàniques, a més de l'anglès, l'alemany i les llengües escandinaves, era traductor i corrector, i féu feines de lexicògraf a l'IEC. El 3 de desembre de 1943 es reincorporà a l'IEC, després de la maltempsada de la Guerra Civil, i es pot considerar que fou, fins al seu traspàs —esdevingut el 21 de febrer de l'any següent—, el responsable de correcció de l'IEC (tot i que sota la tutela del nou secretari general, Ramon Aramon, com en el cas dels tres correctors que segueixen).

• **Josep Miracle i Montserrat** (1904-1998) era escriptor. De formació lingüística autodidacta, fou deixeble de Pompeu Fabra i treballà a l'Editorial Selecta. Des de la quarta edició del *Diccionari general de la llengua catalana* (1966), revisà i amplià, de vegades amb criteris personals potser discutibles, el contingut del diccionari. També va publicar diccionaris propis, com el *Diccionari nacional de la llengua catalana* (1993), biografies, novel·les i poemes. El 1983 li fou concedida la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya. És consi-

derat el responsable de la correcció professional de l'IEC entre el 1944 i el 1949.

• **Eduard Artells i Bover** (1903-1971) era gramàtic i professor de cursos de català. Publicà diversos vocabularis i fou col·laborador de la revista *Serra d'Or* des de l'octubre del 1959 fins al gener del 1971, amb una columna titulada, primer, «De lingüística» (fins al setembre del 1962) i, després,

«Llenguatge i gramàtica», sobre temes de llengua normativa, des de la qual contestava les consultes formulades pels lectors de la revista; un recull d'aquests articles fou publicat l'any 1969 en un volum del mateix títol (el 1971 se'n publicà un segon volum). Fou també redactor de la primera edició de la *Gran enciclopèdia catalana* (1969-1983). És considerat el responsable de la correcció professional de l'IEC entre el 1951 i el 1971.

• **Josep Llobera i Ramon** (1922-2011), de formació quasi autodidacta, era professor de català, traductor i corrector. Durant els anys seixanta dugué a terme diversos treballs de toponímia per encàrrec de Joan Coromines i va col·laborar en la *Gran enciclopèdia catalana* des del volum 3 (1971). L'any 1978 corregí amb gran destresa la versió catalana de la Constitució espanyola vigent. A proposta d'Albert Jané, el substituï l'any 1985, encara que per poc temps, en la redacció de la columna «El llenguatge» del diari *Avui*. Fou membre de la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC), consorci creat l'any 1961 i format per l'Institut d'Estudis Catalans i Òmnium Cultural per a organitzar els cursos i els certificats de català amb la finalitat d'habilitar profes-

sors de llengua catalana. Fou guardonat amb diverses distincions: el 1956 guanyà el Premi Eduard Brossa de la Societat Catalana de Geografia per la seva obra *Els noms de lloc de les terres catalanes. Cornellà de Llobregat*; el 1967 obtingué el Premi Fundació Huguet, per la seva obra *El català bàsic*; el 1996 rebé la Medalla d'Or de la Ciutat de Cornellà per la seva actuació cívica a favor de la cultura catalana, i el 2004 li fou atorgada per la Generalitat de

Catalunya la Creu de Sant Jordi. Ha publicat, entre altres obres, *El català bàsic* (1a ed., 1968; 2a ed., 1973), *Toponímia de Cornellà de Llobregat* (1998) i *El Cornellà dels anys trenta* (2000). És considerat el responsable de la correcció professional de l'IEC entre el 1971 i el 1988.

A aquesta llista bàsica cal afegir la professional damunt esmentada, per la transcendència que ha tingut pel fet d'haver estat la primera correctora de l'IEC en plantilla:

- **Rosalina Poch i Ferrer** (1897-1985) cursà la carrera de magisteri a l'Escola Normal de Rosa Sensat, a Barcelona, i exercí de professora de català dels mestres de Catalunya. El 1951 fou elegida vocal del Patronat de la Biblioteca Emili Vallès. Juntament amb Esperança Figueras i Basols, fou autora de la *Clau dels exercicis del «Curs superior de gramàtica catalana»* de Jeroni Marvà, publicada el 1969, corresponent a la «nova edició [3a], revisada i ampliada per Eduard Artells» de la dita gramàtica d'Emili Vallès i Artur Martorell que van editar l'any 1968, i també del *Nou vocabulari de barbarismes*, publicat l'any 1973. S'incorporà a l'IEC el mes de juny del 1932 i hi treballà fins a final del 1935.

Des del 1988 fins al 1991 no hi hagué cap responsable de correcció nomenat amb aquesta finalitat, però Josep Llobera n'exercí un cert interinatge en el cas d'obres molt concretes.

De l'època actual, els responsables dels equips de correcció de textos de l'IEC a partir del 1991 són els següents:

- **Josep M. Mestres i Serra** (nat el 1956) és llicenciat en filologia catalana, doctor en lingüística aplicada i traductor intèrpret jurat d'espanyol. Ha estat professor de traducció jurídica i administrativa a l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (1987-1993), professor dels cursos de correcció de textos de l'Associació de Mestres Rosa Sensat (1989-1994), professor associat de la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Pompeu Fabra (1994-1997) i professor dels postgraus de correcció i assessorament lingüístic de la Universitat Autònoma de

Barcelona (2008-2014); des del curs 2012-2013 imparteix l'assignatura de redacció jurídica i documental «al grau en dret» de la Universitat Pompeu Fabra. Corrector redactor del Parlament de Catalunya des del 1984, va demanar l'excedència voluntària l'any 1991 per poder prestar servei a l'Institut. Ha publicat diversos articles sobre llengua i, en col·laboració, els llibres *Diccionari d'abreviacions. Abreviatures, sigles i símbols* (1a ed., 1992; 2a ed., 2001), *La redacció de les lleis* (1995) i *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos* (1a ed., 1995; 4a ed., 2009). És l'autor únic del llibre *Cent anys de correcció de textos i normalització a l'Institut d'Estudis Catalans (1907-2007)*, publicat l'any 2012. És membre de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes des del 1985, de la Societat Catalana de Llengua i Literatura des del 1992, i de la Societat Catalana de Terminologia des del 2004 (quan encara s'anomenava Associació Catalana de Terminologia). Com a cap del Servei de Correcció Lingüística, és el màxim responsable de la correcció de textos a l'IEC des del 1991.

Quan el Consell Permanent de l'IEC va crear el Servei Editorial de l'IEC l'any 2007, acordà d'incorporar-hi les correctores que feien les tasques de correcció de publicacions en l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics (OCAL). La resta del personal de l'OCAL —llevat de Laia Castanyer, que s'incorporà al nou Servei d'Assessorament Lingüístic de la Secció Filològica— es constituí en el Servei de Correcció Lingüística actual, que s'ocupa de la redacció de criteris per a la correcció de textos a l'IEC i l'assessorament intern i de vegades extern (p. e., en l'elaboració del *llibre d'estil de la Diputació de Barcelona* —<http://llengua.diba.cat/llibre-destil-de-db>—), de la correcció material dels textos interns i dels provinents del Servei de Comunicació, i de determinades publicacions especials, com ara les corresponents al *Projecte Scriptorium* (<http://scriptorium.espais.iec.cat>) i a alguns compromisos externs de l'Institut (entre altres, la correcció dels models de les proves d'accés a la universitat —PAU, des del 2007— i a cicles formatius —PACF, des del 2009—, compartida amb la Unitat de Correcció del Servei Editorial, o bé la de *l'Informe sobre el canvi climàtic a Catalunya* —tots dos són projectes conjunts de la Generalitat de Catalunya i l'IEC—). El Servei de Correcció Lingüística estava format

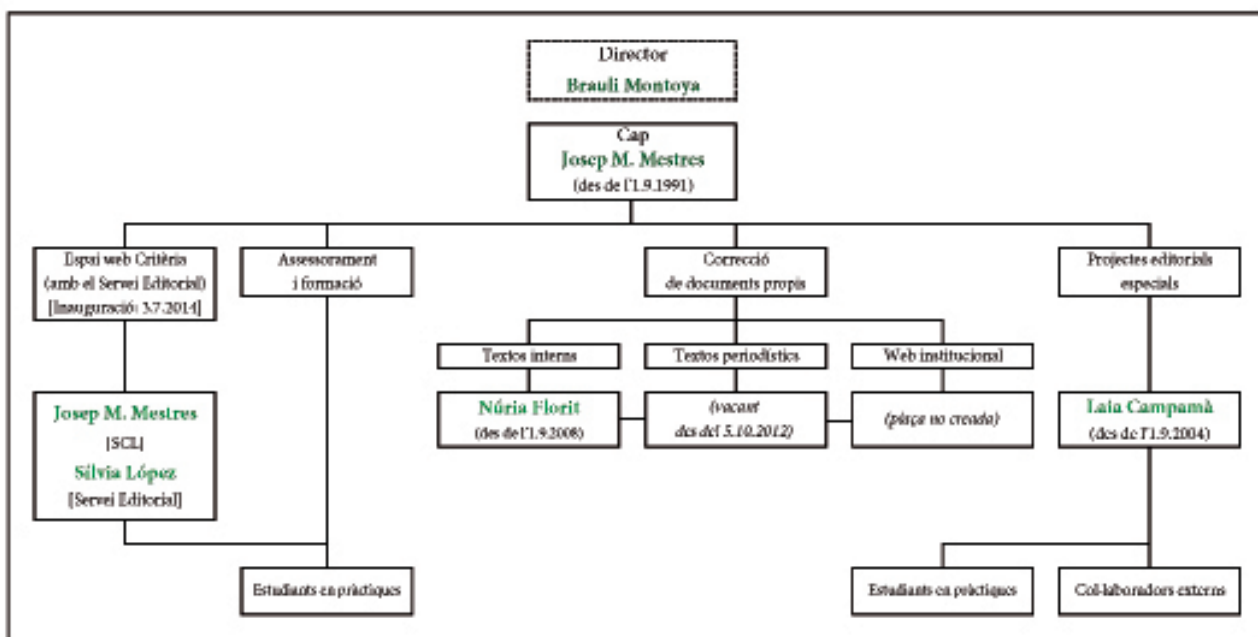
inicialment, a més, pels correctors Laia Campamà, Albert Soler i Anna Mujal, i sempre ha comptat amb la col·laboració de correctors externs i d'estudiants en pràctiques de diverses universitats dels Països Catalans.

En el moment present, l'equip de correcció en plantilla és format per Josep M. Mestres, Laia Campamà i Núria Florit. Entre els correctors externs que col·laboren més assíduament amb l'SCL hem de destacar Mireia Trias, Marta Valldeperas i Clàudia Garcia, per llur magnífica feina i per la dedicació des de fa uns quants anys. L'organigrama del Servei de Correcció Lingüística actual és el que es pot veure en el quadre 2.

QUADRE 2. Organigrama del Servei de Correcció Lingüística 2016 (fins al 31 d'octubre)

Llicenciats en Filosofia i Lletres i Ciències de Catalunya) i dels postgraus de correcció i assessorament lingüístic a la Universitat Autònoma de Barcelona. És membre de l'Observatori de Neologia des del 1995 i ha publicat diversos treballs sobre neologia i correcció de textos. Entrà a l'IEC com a estudiant en pràctiques a les Oficines Lexicogràfiques, on després treballà com a becària (1997-2000; primer, en el Centre de Referència en Enginyeria Lingüística [CREL] i, després, en el projecte del diccionari normatiu). Durant aquella etapa també fou col·laboradora externa del Servei de Correcció (1997-1998). És correctora en plantilla de l'Institut des del 2000 i ha estat la responsable de la correcció de publicacions, dins els diferents serveis de publicacions o dins l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics, des d'aquell mateix any.

● **Sílvia López i Caballer** (nada el 1973) és llicenciada en filologia catalana i màster en lexicografia. Ha estat professora del Cours de formació avançada per a correctors de textos de l'IEC i d'altres cursos de formació per a correctors o de relacionats amb la preparació de textos o l'edició en diverses entitats (Associació de Mestres Rosa Sensat, Serveis Lingüístics de Català, Col·legi Oficial de Doctors i

Actualment és la responsable de la Unitat de Correcció del Servei Editorial (d'ençà del mes de febrer del 2007).

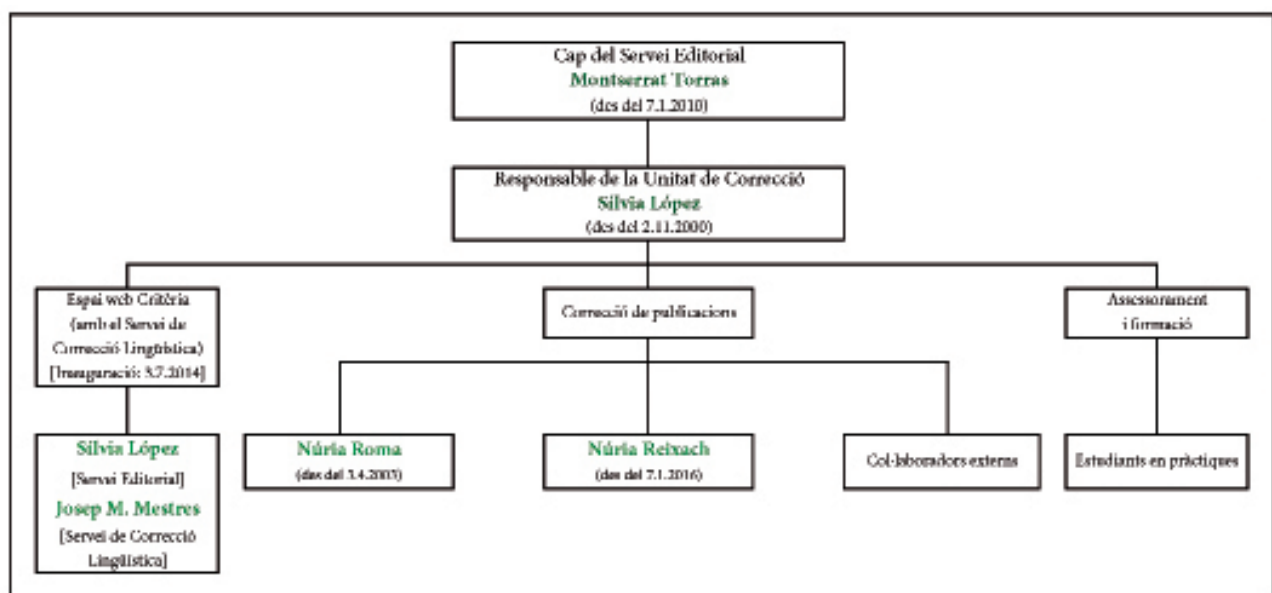
Com hem dit suara, arran de la creació del Servei Editorial l'any 2007, les tres correctores que s'encarregaven de la correcció de les publicacions de l'IEC constituïren la Unitat de Correcció (UCE) dins

aquest nou servei per a dur a terme aquesta mateixa comesa. Aquesta unitat estava formada inicialment per les persones següents: Sílvia López, Núria Roma i Marta Fabregat.

En aquesta Unitat es duu a terme el procés de correcció, des de l'original fins a les últimes proves d'impremta, de pràcticament el centenar de llibres, opuscles i revistes científiques provinents de les diferents seccions i societats filials de l'IEC que es publiquen cada any. Aquesta feina es desglossa, bàsicament, en dues fases: la correcció de l'original i la introducció de les esmenes en els fitxers informàtics corresponents, i la correcció de les proves d'impremta. Igualment, es duen a terme tasques de supervisió i d'edició de textos.

En el moment present, l'equip de correcció en plantilla és format per Sílvia López, Núria Roma i Núria Reixach. Ultra el personal fix que hi ha a la Unitat de Correcció del Servei Editorial, cal destacar tres correctors professionals vinculats molt estretament a la Unitat de Correcció: Mar Pongiluppi, Ester Ollé i Jordi Martí Rueda. A més d'aquestes tres persones, col·laboren externament amb aquesta Unitat més d'una vintena de correctors i diverses empreses de correcció i traducció, així com estudiants en pràctiques de la Universitat Autònoma de Barcelona i de la Universitat de Girona. L'organigrama de la Unitat de Correcció del Servei Editorial és el que figura en el quadre 3.

QUADRE 3. Organigrama de la Unitat de Correcció del Servei Editorial 2016 (fins al 31 d'octubre)

Cal tenir en compte que, en els dos equips de correcció, per bé que hi intervenen principalment professionals de la correcció en català, sovint hi cal la col·laboració de correctors d'espanyol, anglès o francès, i de traductors d'aquestes llengües al català. En alguns casos, es reben encàrrecs especials o complementaris, com ara el picatge de textos, la transcripció de textos orals, la confecció d'índexs i, excepcionalment, la compleció de textos que no han pogut arribar als serveis respectius en prou bones condicions.

Totes les obres que publica l'IEC són el fruit de la feina diària d'aquests professionals externs —correctores i correctors— que treballen braç a braç amb els equips interns de correcció per tal que el resultat sigui el més arrodonit possible i adequat al segell d'una institució acadèmica centenària com l'Institut d'Estudis Catalans, d'acord amb els paràmetres de temps, pressupost, etc., de què hom disposa perquè l'obra pugui ser publicada amb la màxima qualitat. A totes aquestes persones, el nostre agraïment més sincer. ♦

JOSEP M. MESTRES

Doctor en lingüística aplicada i cap del Servei de Correcció Lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans

SÍLVIA LÓPEZ

Llicenciada en filologia catalana, màster en lexicografia i responsable de la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'Institut d'Estudis Catalans